

Stališča do predloga direktive o skrbnem pregledu poslovanja podjetij glede trajnostnosti

23. februarja je Evropska komisija objavila težko in dolgo pričakovani predlog direktive EU, ki bo urejala kršitve človekovih pravic in okoljsko škodo v globalnih vrednostnih verigah podjetij – direktivo o skrbnem pregledu poslovanja podjetij glede trajnostnosti (Corporate Sustainable Due Diligence - CSDDD). Namen te zakonodaje je prispevati k poglavitnim političnim ciljem EU, vključno z evropskim zelenim dogovorom in podnebnimi cilji EU.

V okoljski organizaciji Focus, Ekvilib Inštitutu in Pravični trgovini Slovenije verjamemo, da mora biti glavni cilj tovrstne zakonodaje učinkovita zaščita ljudi in planeta. V ta namen bi vam radi predstavili našo analizo (v prilogi) vsebine predloga direktive in potrebnih izboljšav. Analiza predstavlja drugi korak pregleda predloga in nadgradnjo [stališč](#), ki smo jih posredovali Ministrstvu za gospodarski razvoj in tehnologijo, 18. marca 2022.

Omenjene organizacije se na nacionalni in mednarodni ravni zavzemamo za večjo preglednost in družbeno odgovornost poslovanja podjetij ter obveznost izvajanja skrbnih pregledov. V sklopu naših prizadevanj za dolžno skrbnost podjetij glede trajnosti se zavzemamo za odpravo nekaznovanosti podjetij za kršitve človekovih pravic in uničenje okolja. Sodelujemo z mrežami organizacij, kot so Friends of the Earth International, European Coalition for Corporate Justice ter Fair Trade Advocacy Office. Nadalje, se organizacija Focus v okviru projekta OurFood.OurFuture povezuje z mrežo organizacij, ki se zavzemajo za spoštovanje okolja in človekovih pravic v dobavnih verigah prehranskih izdelkov, ki jih uporabljamo v EU.

Zato smo pozorno spremljali postopek sprejema direktive o skrbnem pregledu poslovanja podjetij glede trajnostnosti, da bi zagotovili, da bi bila primerna za uresničevanje ciljev preprečevanja škode za ljudi in planet, varovanja človekovih pravic, prispevanja k našim okoljskim in podnebnim ciljem ter zagotavljanja pravice za prizadete ljudi po vsem svetu.

Direktiva pa mora (med drugim) vključevati tudi obvezo podjetij, da v izvajanje dolžne skrbnosti vključujejo tudi lastne nabavne prakse. Trenutni predlog v uvodu jasno prepozna vlogo trgovskih, nabavnih in cenovnih praks pri zagotavljanju spoštovanja človekovih pravic in okolja v vrednostnih verigah, kar pa ni odraženo v direktivi sami. Naslavljanje nabavnih praks podjetij je pomembno, če želimo nasprotovati tekmi do dna (race to the bottom).

V nadaljevanju predstavljamo nadgrajeno analizo direktive o skrbnem pregledu poslovanja podjetij glede trajnostnosti (angl. Corporate Sustainability Due Diligence Directive; v nadaljevanju CSDDD).

Zdaj, ko je predlog direktive CSDDD pripravljen, **EU ne sme več odlašati in mora nujno pridobiti ambiciozen mandat za uradni začetek pogajanj o zavezujočem sporazumu ZN** za regulacijo transnacionalnih korporacij in drugih poslovnih subjektov. Ta mandat mora **dopolnjevati** direktivo CSDDD in mora upoštevati tudi spodnja priporočila.

V nadaljevanju predstavljamo našo analizo tega, kaj mora vsebovati zakon, da bo učinkovit, in kaj je treba okrepiti.

- **Načelo skrbnega pregleda poslovanja naj bo konkretna obveznost, ki jo morajo podjetja učinkovito izpolnjevati s stalnimi in zadostnimi ukrepi. Ne sme ostati zgolj obveznost poročanja.**
 - Predlog direktive še ne vsebuje splošne klavzule, ki bi podjetja zavezovala k spoštovanju človekovih pravic ter okolja in podnebja tako pri svojem poslovanju kot pri poslovanju svojih hčerinskih podjetij in drugih nadzorovanih subjektov ter poslovnih subjektov v njihovih globalnih vrednostnih verigah. **V vsebino predloga bi moralo biti jasno vključeno preprečevanje škode.**
 - Predlog direktive se preveč zanaša na pogodbeno zagotovila, kar pomeni, da bi se lahko velika podjetja izogibala konkretnim prizadevanjem za odpravo škode in/ali bi lahko to breme prenašala na manjša podjetja v svoji vrednostni verigi. To pa je ravno nasprotno od tega, k čemur bi morala stremeti direktiva. **Predlog mora jasno določiti, da je najpomembnejša obveznost podjetja preprečevanje oziroma odprava škode.** Ne sme zadostovati zgolj podpisovanje pogodb ipd. Svoje (pravne) odgovornosti velika podjetja ne smejo prelagati na manjša podjetja v vrednostni verigi.
 - Predlog mora poleg tega jasno določiti, da so **podjetja odgovorna tudi v primerih, ko so poskušala preveriti spoštovanje pravil zgolj prek panožnih shem ali z zunanjimi revizijami.** Takšne [panožne sheme](#) in [revizije družbene odgovornosti](#) so se ponekod izkazale za nezanesljive ali nezadostne. Če bodo imele tako pomembno vlogo, obstaja nevarnost, da se bodo korporacije znebile svojih obveznosti, ne da bi preprečile, odpravile ali popravile škodo. Žrtve bi tako težje terjale odgovornost podjetij na sodišču.
 - Zakonodajca **ne bi smela omejevati relevantnih poslovnih odnosov na »že vzpostavljene«.** Zagotavljati mora, da se podjetja namesto tega osredotočijo na to, **kje obstaja nevarnost za škodo** v njihovih vrednostnih verigah. Z omejitvijo relevantnih poslovnih odnosov na »že vzpostavljene« lahko pride tudi do neželenih učinkov direktive v smeri zaviranja dolgoročnega sodelovanja z dobavitelji. To bi lahko nadalje močno vplivalo na stabilnost poslovnih sodelovanj majhnih in srednje velikih podjetij (tudi znotraj EU).
 - Zakonodajca **ne bi smela spodbujati prekinitve poslovnega razmerja brez ustreznih zaščitnih ukrepov in/ali predhodnih korakov v smeri sodelovanja s poslovnimi partnerji za obravnavanje ter odpravo dejanskih in potencialnih tveganj.** S tem nadalje prelaga odgovornost za izvajanje primerne skrbnosti in odgovornosti za kršitve na podjetja nižje v svojih vrednostnih verigah, ki pogosto nimajo enakih sredstev in zmogljivosti za obravnavanje dejanskih in potencialnih tveganj kot večja podjetja.
- **Civilnopravna odgovornost naj bo učinkovita.** Civilnopravna odgovornost mora v prvi vrsti *zagotavljati pravna sredstva in pravico oškodovanim ljudem.* Zagotavljanje pravne varnosti podjetjem ne sme iti na račun tega cilja. Vključitev civilnopravne odgovornosti za matična in vodilna podjetja za škodo njihovih hčerinskih podjetij ter znotraj njihovih globalnih vrednostnih verig je **nujno potrebna določba**, ki jo vsebuje trenutni predlog. Vendar pa **zaradi številnih vrzeli in slabost te ureditve ta določba ne bo mogla pomagati prizadetim osebam**, v najslabšem primeru pa lahko tudi ogrozi že obstoječe strožje ureditve.

- Da bodo lahko oškodovanci po tej zakonodaji uspešno terjali odgovornost podjetja, mora obstajati dokazljiva vzročna zveza med neizpolnjevanjem obveznosti podjetij ter nastalo škodo. Vendar pa v praksi tožniki takšne vzročne zveze praktično ne morejo dokazati, saj dostop do ustreznih informacij nadzoruje *podjetje*. Zato **breme odgovornosti za dokazovanje te povezave za uspeh odškodninskih zahtevkov ne bi smelo biti na žrtvah.**
- **Predlog mora tudi jasno določati, da breme dokazovanja izpolnjevanja svojih zavez na sodiščih nosijo podjetja.** Podjetja so vedno v najboljšem položaju za zbiranje in zagotavljanje dokaznega gradiva o lastnih dejavnostih in odnosih, zato bi morala podjetja dokazati, kaj so oziroma česa niso naredila, da bi preprečila škodo.
- **Poleg tega morajo podjetja dokazati, da so sprejela vse smiselne oziroma ustrezne ukrepe, da bi se izognila škodi.** Podjetja ne smejo imeti možnosti, da bi se izognila odgovornosti zgolj z zagotavljanjem, da so izpolnila svoje postopkovne obveznosti, na primer s pogodbenimi zagotovili, s članstvom partnerskih podjetij v panožnih shemah ali z zunanjimi revizijami.
- **V primerih vpletenosti hčerinskih družb mora biti odgovornost absolutna.** Pri hčerinskih družbah gre za del korporativne strukture, in ne za poslovni odnos, zato bi morale biti matično podjetje avtomatično odgovorno v primerih, ko škoda nastane zaradi dejanj ali opustitve dejanj hčerinskega podjetja.
- **Iz zakonodaje je treba odstraniti de facto izjeme za odgovornost** v primerih, ko ima podjetje pogodbeno zagotovila posrednih dobaviteljev. Na tak način ni mogoče zagotoviti, da ne bo prišlo do škode. Zato bo posledica te izjeme le zavrnitev sodnega varstva, pa tudi zavrnitev varovanja in obnove okolja.
- Predlog direktive vključuje odgovornost samo v primerih, ko je do škode že prišlo. Toda, če želimo, da bo ta zakonodaja učinkovito preprečevala škodo, mora tudi opolnomočiti civilno družbo, predstavnike delavcev in delavk in prizadete ljudi, da lahko poiščejo pravico na sodišču, *še preden* pride do škode. To pa preko **možnosti prepovedi v sistemu civilne odgovornosti**. Takšno dejanje prepovedi mora vključevati tudi možnost vložitve tožbe po skrajšanem ali nujnem postopku ter možnost sodnikov, da odredijo začasne ukrepe.
- Predlog mora vsebovati določbe, ki bodo omogočale skupne tožbe proti matičnim podjetjem, hčerinskim podjetjem in njihovim poslovnim partnerjem ter ugotavljanje njihove **solidarne odgovornosti**. Pri tem pa mora največ odgovornosti naložiti matičnim oziroma krovnim podjetjem, obenem pa priznavati tudi (morda manjšo) odgovornost hčerinskih družb, dobaviteljev in podizvajalcev. S tem bi lahko preprečili tudi, da bi večja podjetja odgovornost prelagala na manjša podjetja v dobavni verigi.
- **Predlog direktive ne vsebuje določb o kazenski odgovornosti.** EU mora zagotoviti, da bodo lahko podjetja in njihovi izvršni direktorji kazensko odgovarjali za hude primere škode ter da bo zakonodaja EU o kaznivih dejanjih zoper okolje veljala tudi za *nadnacionalne* dejavnosti korporacij s sedežem v EU. EU bi morala razmisliti tudi o tem, kako **ekocid** opredeliti kot resen zločin proti ljudem in planetu.

- **Podnebno krizo je treba jemati resno.**
 - **Načelo skrbnega pregleda poslovanja podjetij je potrebno splošno uveljaviti**, s konkretnimi obveznostmi vseh podjetij, da prepoznavajo podnebna tveganja v svojih vrednostnih verigah. To pa tako, da naredijo načrt za njihovo uskladitev s Pariškim sporazumom, vključno s kratkoročnimi, srednjeročnimi in dolgoročnimi cilji zmanjšanja emisij, ter sprejmejo ukrepe za zmanjšanje skupnih emisij (sklopi št. 1, 2 in 3) v svojih globalnih dobavnih verigah. Predlog poskuša določiti nekaj odgovornosti podjetij v zvezi s podnebjem, vendar pa so te ločene od glavnih obveznosti primerne skrbnosti in so nejasne. Ni natančno določeno, katere načine in cilje zmanjševanja emisij morajo podjetja upoštevati, poleg tega pa podjetja niso dolžna dejansko *izvajati* načrtov korektivnih ukrepov za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov. Prav tako mora zakonodaja jasno določati, da podnebna »tveganja« pomenijo tveganja škodljivih emisij in vplivov na podnebje, in ne tveganja za samo podjetje.
 - Podnebne obveznosti niso povezane s civilnopravno odgovornostjo. **Podjetja morajo sodno odgovarjati za svoje podnebne vplive** in z njimi povezane kršitve človekovih pravic. Prav tako mora zakonodaja omogočati tožbe proti podjetjem zaradi neustreznih podnebnih načrtov. Predlog direktive vključuje možnost ponovne presoje glede potrebe po vključitvi podnebja v glavne obveznosti, a je to predvideno šele sedem let (!) po začetku veljavnosti direktive, kar je potencialno šele čez deset let. To je skrb vzbujajoče z vidika neskladja s podnebnimi cilji EU za leto 2030. **Podnebne ukrepe potrebujemo takoj, ne šele čez deset let.**
- **Zagotoviti je potrebno, da bo zakonodaja zajemala vse relevantne vplive na človekove pravice ter na okolje in podnebje.**
 - **Pojasniti je treba, da predlagana priloga, v kateri so naštetе pravice in prepovedi, ki jih zajema direktiva, ni dokončna in jo je mogoče dopolniti.** Z dokončnim seznamom, ki ne bi vključeval določenih pravic in obveznosti, ne bi bilo mogoče terjati odgovornosti podjetij za kakršne koli vplive, ki ne bi bili navedeni na seznamu, kar bi pomenilo nasproten učinek od namena zakonodaje.
 - **Seznam v prilogi je obenem potrebno dopolniti, zlasti 2. del o okoljskih obveznostih**, ki je zelo omejen in na primer ne vključuje zaščite oceanov, onesnaževanja zraka ali razlitij nafte v vodo. To so hude pomanjkljivosti, zlasti v luči [nedavnega tragičnega razlitja nafte španske naftne družbe Repsol v perujskih vodah](#), ki je povzročilo katastrofo tako z vidika okolja kot z vidika človekovih pravic.
 - Priloga mora vključevati tudi **Pariški podnebni sporazum** in tako zagotoviti, da bodo podjetja dolžna uporabiti ukrepe primerne skrbnosti pri svojih podnebnih vplivih ter da bodo lahko odgovarjala na sodišču (gl. zgoraj: podnebna kriza).
- **Odpraviti je treba druge ovire, s katerimi se soočajo prizadeti ljudje pri iskanju pravice.**
 - Stvarna možnost zahtevanja civilnopravne odgovornosti je ključnega pomena – a za to, da omogočimo ljudem uveljavljanje svojih pravic na sodišču, je potrebno odpraviti še številne druge pravne ovire. Na primer zagotoviti pravne mehanizme, ki bodo od podjetij terjali **razkritje relevantnih dokazov**, prizadetim osebam zagotavljali **dovolj**

časa za vložitev tožb in odškodninskih zahtevkov pred sodišči EU ter omogočali ljudem, da se združijo in vlagajo **skupinske tožbe**. Potrebno je zagotoviti **finančno pomoč** za podporo prizadetim ljudem, če se ti odločijo za sodni postopek proti podjetjem. Oškodovani ljudje bi morali imeti tudi **možnost, da izberejo zakonodajo države**, ki bo veljala za posamezne postopke.

- **Zagotoviti je potrebno pravico ljudi in delavcev ter delavk do sodelovanja in posvetovanja.**
 - Podjetja ne bi smela sama odločati o tem, kje se “pomembno” posvetovati s prizadetimi osebami. Zakonodaja mora zagotoviti popolno priznavanje in zaščito pravic delavcev in delavk (in njihovih zastopnikov) ter skupnosti in posameznikov, (potencialno) oškodovanih zaradi dejavnosti podjetij. S prizadetimi ljudmi se je potrebno **smiselno posvetovati v vseh fazah poslovanja podjetja** prek neodvisnih posvetovanj pod nadzorom države. V celoti je potrebno spoštovati **pravico do svobodnega, predhodnega in informiranega soglasja**, ki je zapisana v konvenciji o pravicah staroselskih in plemenskih ljudstev Mednarodne organizacije dela ([ILO št. 169](#)), prav tako tudi pravico prizadetih ljudi do nasprotovanja projektom.
 - V vseh sektorjih, od ekstraktivnega, predelovalnega in kmetijskega do nastanitvenega, gostinskega in oblačilnega sektorja so vplivi na imetnike_ce človekovih pravic različni glede na spol. Tej vplivi se pogosto prepletajo z drugimi razlogi za diskriminacijo, številne ženske pa so še dodatno diskriminirane na podlagi prepletajočih se identitet, kot so njihovo etnično poreklo, starost, razred, kaste, migracijski status, spolne identitete in/ali drugih dejavnikov. Zato mora prihajajoča obveza skrbnega (dolžnega) pregleda vključevati vidik spola, kar je nujno za ustrezno obravnavo globoko zakoreninjenih neenakosti. **Upoštevanje načela enakosti spolov mora biti vključeno v vse korake postopka skrbnega preverjanja**; če ne, bodo posebna tveganja in dodatne ovire, s katerimi se soočajo ženske in/ali skupine, še naprej ostala nevidna in nenaslovljena.
- **Zagotoviti je potrebno, da bo direktiva vključevala zaščitne ukrepe za zagovornike človekovih pravic in okolja** (kot so voditelji skupnosti in člani lokalnih organizacij civilne družbe, ki jih podpirajo), zlasti z vidika povečanja nevarnosti nadlegovanja, kriminalizacije, samovoljnih aretacij ali kakršnega koli nezakonitega poseganja v njihove človekove pravice in temeljne svoboščine, tako pred in med kot tudi po sodnih postopkih, tudi če v njih ne sodelujejo neposredno.
- **Zagotoviti je potrebno, da bodo nadzorni organi ustrezno opremljeni za izvajanje resničnih preiskav vplivov na terenu.**
 - Predlog vključuje uvedbo nadzornih organov, ki bodo zagotavljali upravno izvrševanje zakona. Vendar bi moral predlog **opredeliti tudi minimalne sankcije**, da bi zagotavljal enako obravnavo kršitev v vseh državah članicah EU.
 - Nadzor primerne skrbnosti je potrebno vedno ocenjevati na podlagi *učinkovitega* izvajanja ukrepov primerne skrbnosti na terenu. Zato morajo biti ustrezni **organi tudi dobro opremljeni za izvajanje dejanskih in konkretnih preiskav ter opravljanje terenskega dela**. V nasprotnem primeru obstaja veliko tveganje, da bodo izvajali le »teoretični« nadzor na osnovi omejene in postopkovne interpretacije obveznosti

FOCUS

Ekvilib
Inštitut

3MUHE
PRAVIČNA TRGOVINA
FAIR TRADE

podjetij ter jih v najslabšem primeru zreducirali zgolj na zahteve po poročanju. To bi lahko otežilo dostop do sodnega varstva, saj bi morale žrtve na sodišču dokazovati, da so bili ukrepi primerne skrbnosti neustrezni kljub temu, da so jih nadzorni organi odobrili.

- **Zakonodaja mora zajemati več podjetij.** Trenutni predlog ne vključuje večine malih in srednjih podjetij in vključuje samo srednje velika podjetja v treh visoko tveganih sektorjih. Vendar pa **morajo človekove pravice in okolje spoštovati podjetja vseh velikosti ter v vseh gospodarskih in industrijskih panogah.** Poleg tega trenutni predlog omogoča prelaganje bremen primerne skrbnosti in odgovornosti na manjša podjetja v vrednostni verigi, ne da bi jih formalno priznaval. S tem se zgolj odpirajo možnosti za to, da se večja podjetja izognejo svojim odgovornostim. **Vključitev več podjetij ne sme iti na račun zmanjšanja civilnopravne odgovornosti podjetij.**
- **Smiselno je treba vključiti tudi finančni sektor.** Manjše zahteve glede primerne skrbnosti za finančni sektor so neupravičene in neopravičljive. Omejitev njihovih obveznosti primerne skrbnosti na predpogodbeno fazo razmerja in zgolj na dejavnosti velikih korporativnih klientov močno zmanjšuje vlogo in odgovornost finančnega sektorja.
- **V najslabšem primeru ta direktiva ne sme rahljati zahtev že obstoječih globalnih instrumentov.** V preambuli predloga je jasno navedeno, da obveznost skrbnega pregleda poslovanja temelji na **smernicah OECD in vodilnih načelih OZN o podjetništvu in človekovih pravicah (UNGP).** Vendar pa dejansko pravno besedilo bistveno odstopa od teh in drugih že uveljavljenih mednarodnih standardov (kot npr. [GRI Universal Standards](#)). V nekaterih primerih se zato s predlogom standardi nižajo, na primer z omejitvijo obsega vrednostne verige na »že vzpostavljene poslovne odnose« namesto »pristopa na osnovi tveganja«, pri katerem podjetja razvrščajo vplive glede na resnost tveganja. Zakonodaja EU mora te standarde okrepiti in jih narediti zavezujoče, tako da podjetja konkretno zaveže k spoštovanju človekovih pravic in okolja ter prednostno obravnava dostop do pravnih sredstev za prizadete osebe (ki ga te prostovoljne smernice ne vključujejo).

FOCUS

Ekvilib
Inštitut

3MUHE
PRAVIČNA TRGOVINA
FAIR TRADE

Co-funded by
the European Union

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ZUNANJE ZADEVE

Projekt #GoEATHical je sofinanciran s sredstvi Evropske komisije, Raising public awareness of development issues and promoting development education in European Union (DEAR) in s strani Ministrstva RS za Zunanje Zadeve. Stališča, ki so izražena v okviru projekta ne odražajo nujno stališčsofinancerjev in so odgovornost društva Focus in partnerjev.

POVEZANA POROČILA:

- **Do No Harm: the case for an EU law to hold businesses liable for human rights violations and environmental harm:** https://friendsoftheearth.eu/wp-content/uploads/2020/10/FoEE_Human_Rights_report_v15-pages-1.pdf
- **Global Solutions to Global Problems: Why EU legislation and a UN instrument on corporate accountability must be complementary:** <https://friendsoftheearth.eu/wp-content/uploads/2021/10/Briefing-Why-EU-legislation-and-a-UN-instrument-on-corporate-accountability-must-be-complementary-1.pdf>
- **How to make corporations effectively respect the environment and climate:** <https://friendsoftheearth.eu/wp-content/uploads/2021/10/Briefing-How-to-make-corporations-effectively-respect-the-environment-and-climate-7.pdf>
- **Friends of the Earth International principles for EU legislation to effectively regulate corporations throughout their global value chains:** <https://www.foei.org/wp-content/uploads/2022/03/Principles-for-EU-legislation-to-effectively-regulate-corporations-throughout-their-global-value-chains.pdf>
- **GRI calls for amendments to proposed Corporate Sustainability Due Diligence Directive** <https://www.globalreporting.org/about-gri/news-center/gri-underwhelmed-by-eu-sustainable-corporate-governance-directive/>
- **European Commission's proposal for a directive on Corporate Sustainability Due Diligence A comprehensive analysis, ECCJ:** <https://corporatejustice.org/wp-content/uploads/2022/04/ECCJ-analysis-CSDDD-proposal-2022.pdf>
- **EU Due diligence legislation for a positive impact: How to ensure smallholder farmers, workers and artisans in global supply chains are not left behind?, FTAO:** <https://fairtrade-advocacy.org/wp-content/uploads/2021/11/Signed-FT-movement-demands-paper-4-11-2021.pdf>

FOCUS

Ekvilib
Inštitut

3MUHE
PRAVIČNA TRGOVINA
FAIR TRADE

- Ensuring a gender-responsive and effective Corporate Sustainability Due Diligence legislation, FTAO: <https://fairtrade-advocacy.org/wp-content/uploads/2022/03/CSDDD-Gender-responsiveness-open-letter-to-EC-MEPs-and-Council.pdf>
- Civil society statement on the proposed EU CORPORATE SUSTAINABILITY DUE DILIGENCE DIRECTIVE: https://focus.si/wp-content/uploads/2022/05/CSO_statement_CSDDD_EN.pdf